

Wstęp. Zarys obszarów tematycznych poznawania, badania i projektowania edukacji jutra

Poniżej przedstawiam opisy ośmiu obszarów tematycznych, które związane są z procesami poznawania, badania i projektowania *edukacji jutra*. Wymienione obszary stanowią podstawowe obszary refleksji i działań związanych z tą edukacją. Ich dobór wynika między innymi:

- z analizy stanu rozwoju wiedzy o edukacji, w tym rozwoju historycznego i porównawczego;
- ze składników strukturalnych procesu edukacji oraz zjawisk edukacyjnych;
- ze stanu rozwoju nauk pedagogicznych oraz nauk pokrewnych;
- ze stanu rozwoju metodologii pedagogiki i metodologii badań w naukach społecznych i humanistycznych;
- z doświadczeń praktycznych autorów referatów oraz z doświadczeń praktyków edukacyjnych;
- z dotychczasowego dorobku ideowego Tatrzańskich Sympozjów i Seminariów Naukowych *Edukacja Jutra*, tworzonego z inspiracji Profesora Kazimierza Denka.

Wyłonione obszary zostały wstępnie wypełnione przez opracowania zawarte w aktualnych materiałach XXIII TSN oraz w *Zeszytach Naukowych Wyższej Szkoły Humanitas Pedagogika* i będą mogły być uzupełniane o teksty publikowane w kolejnych latach.

1. Podstawowe wartości przyświecające edukacji jutra (składniki aksjologii edukacyjnej) – wyprowadzane w związku z nimi cele i wyłaniane w związku z celami zadania. Te wartości, cele i zadania związane są zarówno ze społecznym wymiarem edukacji, jak i z wymiarem indywidualnym, osobniczo-rozwojowym. Analizy wartości, celów i zadań odnoszone są do:

- globalnego, ogólnoludzkiego zakresu edukacji,
- zakresu europejskiego, głównie obszaru państw Unii Europejskiej,
- zakresu krajowego oraz regionalnego – tzw. małych ojczyzn.

2. Obszary i elementy składowe edukacji jutra – w obrębie obszarów edukacyjnych, uwagi wymagają przede wszystkim:

- edukacja szkolna (w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych), a także edukacja przedszkolna;
- edukacja w szkołach wyższych zawodowych i magisterskich ze szczególnym zwróceniem uwagi na uniwersytety;
- edukacja zawodowa w szkołach zawodowych;
- edukacja pozaszkolna stanowiąca dopełnienie i rozwinięcie edukacji szkolnej;
- edukacja dorosłych stanowiąca przede wszystkim realizację idei *kształcenia przez całe życie*;
- edukacja społeczna szkolna i pozaszkolna kształtująca świadomych obywateli kraju demokratycznego;
- edukacja osób z niepełnosprawnościami fizycznymi, umysłowymi i psychicznymi stwarzająca możliwości przygotowywania młodzieży i dorosłych do czynnego udziału w życiu zawodowym i społecznym osób niepełnosprawnych.

W odniesieniu do składników edukacji trzeba zwrócić uwagę przede wszystkim na:

- kształcenie, a więc zarówno nauczanie, jak i wychowanie umysłowe (m.in. rozwój myślenia krytycznego i twórczego, rozwój zainteresowań, kształtowanie postaw poznawczych);
- samokształcenie związane zarówno z fazą etapu szkolnego dzieci i młodzieży, jak i z fazą rozwoju po etapie szkolnym młodzieży i dorosłych;
- wychowanie moralne stanowiące rdzeń procesu wychowania szkolnego i społecznego oraz przygotowujące dzieci, młodzież i dorosłych do życia godziwego, moralnie akceptowanego;
- wychowanie estetyczne wzbogacające życie człowieka o kontakty z dziełami sztuki, kultury, przyrody dające przeżycia estetyczne;
- wychowanie zdrowotne obejmujące dbałość o zdrowie fizyczne i psychiczne indywidualne i zbiorowe, kulturę fizyczną;
- opiekę dającą podstawy do zaspokajania potrzeb biologicznych i rozwojowych dzieci, młodzieży i dorosłych;
- profilaktykę w zakresie zjawisk szkodliwych indywidualnie i społecznie (m.in. uzależnień, agresji, marginalizacji), w ślad za tym terapię;

- organizowanie czasu wolnego dzieci, młodzieży i dorosłych, przygotowywanie do korzystnego rozwojowo działania w tym zakresie m.in. w formie krajoznawstwa.

3. Organizowanie i realizowanie procesów *edukacji jutra* – co w związku przyjętymi celami i zadaniami wiąże się:

- z doborem i układem treści kształcenia i wychowania,
- z doborem i stosowaniem metod i technik kształcenia i wychowania,
- ze stosowaniem form organizacji procesów pedagogicznych (m.in. zajęć lekcyjnych, wycieczek) oraz form aktywności uczniów i wychowanków (indywidualnych, grupowych i zbiorowych),
- ze stosowaniem środków dydaktycznych i wychowawczych z uwzględnieniem nowych technologii elektronicznych,
- z ocenianiem, szacowaniem, ewaluacją efektów realizacji procesów edukacyjnych.

W parze z organizowaniem i realizowaniem procesów iść powinno określanie uwarunkowań przebiegu i efektów edukacji, zarówno uwarunkowań pozytywnych, jak i negatywnych.

4. Podmioty realizujące oraz podmioty wspierające *edukację jutra* – do podmiotów organizujących i realizujących edukację należą przede wszystkim: nauczyciele, uczniowie i studenci, wychowawcy i wychowankowie, opiekunowie, profilaktycy, trenerzy. W skład podmiotów wspierających edukację wchodzi głównie: rodziny, samorządy terytorialne, organizacje i instytucje kulturalne, organizacje społeczne, organizacje i instytucje sportowe, środki medialne – internet, telewizja, radio, czasopisma, a także biblioteki oraz kościoły (m.in. katolickie, ewangelickie, prawosławne).

5. Prowadzenie i wykorzystywanie dla potrzeb *edukacji jutra* badań naukowych – ten obszar można uznać za jeden z najważniejszych punktów realizacji działań służących zmianom edukacyjnym. Uczestnicy Tatrzańskich Sympozjów Naukowych mogą – i powinni – zdobywać wiedzę o edukacji na drodze badań opisowych, diagnostycznych oraz wyjaśniających. Wiedzę użyteczną dla *edukacji jutra* można istotnie wzbogacać poprzez próby wprowadzania przez badaczy zmian. Można tutaj umieścić przede wszystkim:

- prowadzenie badań eksperymentalnych (rzecz dotyczy np. klasycznych eksperymentów dydaktycznych),
- prowadzenie *badań w działaniu* z udziałem nauczycieli i wychowawców.

Potrzebom *edukacji jutra* służą innowacje edukacyjne (wprowadzanie przez nauczycieli i wychowawców zmian do procesów kształcenia i wychowania w celu ich ulepszenia); programowe, metodyczne czy też organizacyjne.

6. Wykorzystywanie w dziele tworzenia *edukacji jutra* doświadczeń historycznych i doświadczeń z różnych krajów – doświadczenia historyczne (wynikające z badań historycznych) mogą stanowić żywe przykłady tego, co dawało i może dawać korzystne (ale również niekorzystne) rezultaty dydaktyczne i wychowawcze. Koronnym tego przykładem są doświadczenia z minionych reform oświatowych. Wynikające z badań porównawczych doświadczenia z innych krajów również mogą być przykładem korzystnych działań dydaktyczno-wychowawczych, które przy zachowaniu reguł ekwiwalencji i kontekstualności można próbować stosować w Polsce. W ten sam sposób możemy również dowiedzieć się, które działania są niekorzystne i w Polsce nie warto ich powtarzać.

7. Wykorzystywanie w tworzeniu *edukacji jutra* danych z pozapedagogicznych badań w naukach społecznych i humanistycznych – poszerzenie danych z badań pedagogicznych danymi z badań w innych naukach społecznych i humanistycznych może stanowić istotne wzbogacenie dla *edukacji jutra*. Użyteczne mogą być dane z badań prowadzonych w naukach filozoficznych (np. w aksjologii, etyce, estetyce), psychologicznych (m.in. z obszaru psychologii rozwoju, psychologii wychowawczej czy psychologii społecznej), socjologicznych (np. w ramach socjologii wychowania, socjologii edukacji lub socjologii kultury), ale też w ramach nauk etnologicznych, ekonomicznych, prawnych, o kulturze (w tym o kulturze fizycznej), o polityce, językoznawczych, religioznawczych, a nawet medioznawczych.

8. Prognozowanie i projektowanie *edukacji jutra* – oświadczenia badawcze i praktyczne związane z dotychczasowym etapem realizowania edukacji mogą dać podstawy do prognozowania oraz – co bardzo ważne – projektowania elementów składowych *edukacji jutra*. Badacze pedagogiczni nie mają roli sprawczej we wprowadzaniu zmian edukacyjnych, tę rolę pełnią politycy oświatowi, lecz mają oni rolę doradczą, inspirującą i krytyczną.

Jak wspomniano we wstępie, niektórymi wymienionymi obszarami tematycznymi zajęli się Autorzy tekstów z XXIII Tatrzańskiego Sympozjum Naukowego z 2017 roku, zaś pozostałymi mogą zająć się badacze w następnych latach i na następnych Sympozjach Tatrzańskich, do czego gorąco zachęcam.

Stanisław Palka
przewodniczący Komitetu Naukowego
XXIII TSN *Edukacja Jutra*